

3-SINF O'QUVCHILARIGA MANTIQUIY TAFAKKURINING RIVOJLANISH DARAJASI

Mashrabjonova Dilnoza O'rinboy Qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 306-guruh talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqola 3-sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkur rivojlanish darajasini chuqur o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, ularning tahlil qilish, sintez qilish, induksiya, deduksiya va taqqoslash kabi asosiy mantiqiy jarayonlarini baholaydi. Tadqiqotda mantiqiy o'yinlar, topishmoqlar, matematik masalalar, shaxmat va loyiha ishlaridan foydalanilgan holda o'quvchilarning mustaqil fikrlash, xulosa chiqarish, tanqidiy mulohaza yuritish va muammolarni ijodiy hal qilish ko'nikmalari tahlil etildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bolalarning mantiqiy tafakkuri o'rtacha darajada bo'lib, o'yinli metodlar, raqamli vositalar va individual yondashuvlar orqali uni sezilarli darajada takomillashtirish mumkin. Shuningdek, ota-onalarning ishtiroki va maktab darslarini boyitish zarurligi ta'kidlanadi, bu esa kelajakdagi ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: mantiqiy tafakkur, 3-sinf o'quvchilari, fikrlash rivoji, tahlil ko'nikmasi, mantiqiy o'yinlar, tanqidiy fikrlash, deductiv fikrlash, induktiv fikrlash, dastlabki fikrlar, shaxmat o'yinlari, loyiha ishlari, raqamli ta'lim.

УРОВЕНЬ РАЗВИТИЯ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ 3-КЛАССА

Маишрабжанова Дилноза Ўринбой кизи

Андижанский государственный педагогический институт

Педагогический факультет

Направление «Начальное образование», студентка 306-группы

Аннотация: Данная статья посвящена глубокому изучению уровня развития логического мышления у учащихся 3-класса. В работе оцениваются ключевые логические процессы учащихся, такие как анализ, синтез, индукция, дедукция и сравнение. В ходе исследования использовались логические игры, загадки, математические задачи, шахматы и проектные работы, с помощью которых анализировались навыки самостоятельного мышления, умение делать выводы, критически рассуждать и творчески решать проблемы.

Полученные результаты показывают, что логическое мышление детей находится на среднем уровне, однако его можно значительно улучшить посредством игровых методов, цифровых инструментов и индивидуального подхода. Также подчёркивается важность участия родителей и обогащения школьных занятий, что способствует повышению качества образования в будущем.

Ключевые слова: логическое мышление, учащиеся 3-класса, развитие мышления, аналитические навыки, логические игры, критическое мышление, дедуктивное мышление, индуктивное мышление, первоначальные знания, шахматы, проектные работы, цифровое обучение.

THE DEVELOPMENT LEVEL OF LOGICAL THINKING IN 3RD- GRADE STUDENTS

Mashrabjonova Dilnoza O‘rinboy qizi

Andijan State Pedagogical Institute

Faculty of Pedagogy

Primary Education Department, student of Group 306

Abstract: This article is devoted to an in-depth study of the development level of logical thinking among 3rd-grade students. It evaluates students' core logical processes such as analysis, synthesis, induction, deduction, and comparison. The study employed logical games, riddles, mathematical problems, chess, and project-based tasks to assess learners' abilities in independent thinking, drawing conclusions, critical reasoning, and creative problem-solving.

The results indicate that students' logical thinking is at an average level; however, it can be significantly improved through game-based methods, digital tools, and individualized approaches. The study also highlights the importance of parental involvement and enriching school lessons, which contributes to improving the future quality of education.

Keywords: logical thinking, 3rd-grade students, cognitive development, analytical skills, logical games, critical thinking, deductive reasoning, inductive reasoning, prior knowledge, chess activities, project work, digital education.

1. Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi, chunki bu ularning dunyoqarashini kengaytirish, muammolarni mustaqil hal qilish, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvlarni shakllantirishga asos bo'ladi. 3-sinf o'quvchilari (8-9 yosh) mantiqiy tafakkur rivojining muhim bosqichida bo'lib, bu yoshda kuzatuvchanlik, tahlil, sintez va xulosa chiqarish ko'nikmalari faol shakllanadi. Masalan, oddiy topishmoqlardan tortib murakkab masalalargacha bo'lgan topshiriqlar orqali bolalar sabab-natija bog'lanishlarini tushunishni o'rganadilar. Ushbu maqola 3-sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash darajasini aniqlash, rivojlantirish omillarini tahlil qilish va ta'lim jarayonida qo'llaniladigan samarali metodlarni taklif etish maqsadini ko'zlaydi. Tadqiqot natijalari o'qituvchilar va ota-

onalarga bolalarning intellektual salohiyatini oshirish uchun amaliy yo‘l-yo‘riq beradi.

2. Metodologiya

Tadqiqotda 50 nafar 3-sinf o‘quvchisi ishtirok etdi, ularni ikki guruhga bo‘lib, birinchisiga mantiqiy o‘yinlar va topishmoqlar, ikkinchisiga esa an’anaviy metodlar qo‘llanildi. Baholash mezonlari quyidagilarni qamrab oldi: tafakkurning mustaqilligi, masalalarni yechish tezligi, standart bo‘lmagan vazifalardagi o‘tkirlik, tanqidiy mulohaza va xulosa chiqarish sifati. Metodlar orasida kuzatuv, standartlashtirilgan testlar, suhbatlar, “so‘z-tasma” usuli, shuningdek, shaxmat va raqamli o‘yinlar (masalan, logic puzzle app-lari) qo‘llanildi. Tahlil jarayonida statistik usullar, jumladan, foizli ko‘rsatkichlar va grafiklar ishlatildi, bu tahlil, sintez, induksiya, deduksiya va taqqoslash ko‘nikmalarini batafsil o‘rganishga imkon berdi. O‘quvchilarning yoshi, jinsi va oilaviy sharoitlari ham hisobga olindi, bu esa natijalarni ishonchli qildi.

3. Natijalar

O‘quvchilarning 55% da mantiqiy tafakkur o‘rtacha darajada rivojlangan, ular oddiy tahlil va xulosa chiqarishda muvaffaqiyatli, ammo murakkab muammolarda yordamga muhtoj. 30% yuqori darajani ko‘rsatdi, mustaqil variantlar taklif qilib, bashorat qilishda faol bo‘ldi. 15% past darajada bo‘lib, asosiy tushunchalarni o‘zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keldi. Mantiqiy o‘yinlar guruhida fikrlash tezligi 25% ga, xulosa sifati 18% ga oshdi. Jinsiy farqlar kuzatildi: og‘il bolalar deduksiyada, qiz bolalar esa sintezda ustunlik qildi. Umuman, o‘yinli metodlar motivatsiyani 30% ga oshirdi.

4. Muhokama

Tadqiqot natijalari 3-sinf o‘quvchilarida mantiqiy tafakkur rivojining o‘rtacha darajada ekanligini tasdiqlaydi, ammo bu jarayonga ta’sir etuvchi ko‘plab

omillar mavjud. Birinchidan, ta'lim darslarining an'anaviy xususiyati – yodlash va takrorlashga asoslanganligi mantiqiy fikrlash chuqurligini cheklaydi. Masalan, standart masalalar bolalarni passiv qiladi, natijada ular mustaqil xulosa chiqarishda qiyinchilik tortadi. Ikkinchidan, oilaviy muhit katta rol o'ynaydi: kitob o'qish, munozaralar va o'yinlarga boy oilalarda bolalar tanqidiy fikrlashda 20-30% ustunlik ko'rsatadi. Uchinchidan, jinsiy farqlar: og'il bolalar ko'proq deduktiv (umumiy qoidadan xususiylarga o'tish) usulda, qizlar esa induktiv (xususiylardan umumlashtirish) usulda yaxshi natija beradi, bu biologik va ijtimoiy omillarga bog'liq.

Mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda eng samarali metodlar o'yinlar va interaktiv yondashuvlardir. Shaxmat o'yinlari, masalan, bashorat qilish va strategik fikrlashni oshiradi – tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, haftada 2 soat shaxmat o'ynagan bolalarda mantiqiy ko'nikmalar 40% ga yaxshilanadi. Topishmoqlar va logic puzzle-lar tahlil va sintezni kuchaytiradi, loyiha ishlari esa real hayot muammolarini hal qilishni o'rgatadi. Raqamli vositalar – mobil app-lar (Lumosity, Peak) va onlayn platformalar (Khan Academy logic bo'limi) bolalarni jalb qiladi, chunki ular vizual va interaktiv. An'anaviy darslarni boyitish uchun o'qituvchilar munozara klublari, guruhli muhokamalar va “nima uchun?” savollarini ko'paytirishi kerak. Masalan, matematika darsida oddiy masalani “agar shunday bo'lsa, nima bo'ladi?” deb kengaytirish tanqidiy fikrlashni shakllantiradi.

Ta'sir etuvchi salbiy omillar orasida ekran vaqtining ko'pligi (kuniga 2 soatdan ortiq) diqqatni pasaytiradi, shuning uchun o'qituvchilar balansni ta'minlashi lozim. Ota-onalarning roli muhim: uyda mantiqiy o'yinlar o'ynash, savollar berish bolalarning mustaqilligini oshiradi. Xalqaro tajribaga nazar tashlasak, Finlyandiya va Singapur ta'limida mantiqiy fikrlash markaziy o'rin tutadi – ularning bolalari PISA testlarida yuqori natijalar ko'rsatadi. O'zbekistonda esa yangi standarta mos ravishda darslarga mantiqiy bloklar kiritish kerak. Kelajak tadqiqotlarida uzoq

muddatli ta'sirni (1-2 yil) o'rganish, AI vositalarini sinash va katta namunalarda (200+ o'quvchi) tahlil qilish tavsiya etiladi. Bu yondashuvlar nafaqat mantiqiy tafakkurni, balki emotsional intellekt va ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi, chunki mantiqiy fikrlash hayotiy muvaffaqiyatning asosi. Umuman, ta'lim tizimini o'zgartirish orqali 3-sinf o'quvchilarining salohiyatini to'liq ochish mumkin, bu mamlakatning kelajak avlodini kuchaytiradi.

O'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, 3-sinf o'quvchilarida mantiqiy tafakkurning shakllanishi tabiiy ravishda sodir bo'lmaydi, balki maqsadli metodlar orqali rivojlantirilishi zarur. Bolalar bu davrda konkret tasavvurga tayanib fikrlaydilar, ammo to'g'ri metodika ularni yuqori darajadagi mantiqiy xulosalarga olib kelishi mumkin.

Birinchidan, mantiqiy masalalar bilan ishlash o'quvchilarning faqat aqliy imkoniyatlarini emas, balki ularning diqqat, eslab qolish, tafakkur tezligi kabi psixologik jarayonlarini ham faollashtiradi. Masalan, ketma-ketlikni aniqlash mashqlari o'quvchining sabab–natija aloqalarini ko'ra bilishini kuchaytiradi. Bu esa matematik masalalarni yechishda, hikoya mazmunini tushunishda va nutqni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, tajriba guruhida topishmoq, mantiqiy o'yinlar, “ortiqcha elementni toping”, “mantiqiy zanjirni davom ettiring”, “nima uchun?” kabi savollar berib borilishi bolalarning ijodkorlik darajasini ham oshirganini ko'rsatdi. O'quvchilar turli yondashuvlardan foydalanib, o'z fikrlarini mustaqil bayon qila oldilar. Bu esa o'z navbatida metakognitiv ko'nikmalarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Uchinchidan, mantiqiy tafakkur faqat matematika darslarida emas, balki ona tili, atrof-muhit, texnologiya kabi fanlarda ham rivojlanishi mumkin. Misol uchun,

hikoya qahramonlarining xatti-harakatini tahlil qilish, sabab–natijani aniqlash, obyektlarni guruhlash — bularning barchasi mantiqiy fikrlashni kuchaytiradi.

To‘rtinchidan, tadqiqot natijalari o‘quvchilar mantiqiy mashqlarni qiziqish bilan bajarishini ko‘rsatdi. Bu esa o‘quv jarayonida motivatsiyaning muhimligini ta’kidlaydi. Qiziqarli o‘yinlar shaklida berilgan mantiqiy topshiriqlar aynan shu yoshdagi bolalarning psixologik ehtiyojlariga mos keladi.

Shuningdek, tajriba jarayonida o‘qituvchining rahbarlik uslubi ham katta rol o‘ynadi. O‘qituvchi ochiq savollar berishi, o‘quvchilarning fikrini rag‘batlantirishi, mustaqil fikrlashga imkon yaratishi mantiqiy tafakkurning o‘lishiga kuchli ta’sir ko‘rsatdi. O‘qituvchi faqat to‘g‘ri javobni talab qilmasdan, “Nima uchun shunday deb o‘ylaysan?”, “Yana qanday yechim bo‘lishi mumkin?” kabi savollar orqali o‘quvchilarning mulohaza yuritish jarayonini chuqurlashtirdi. Nazorat guruhida esa mashqlar kamroq bo‘lgani sababli o‘zgarishlar sezilarli bo‘lmadi. Bu esa mantiqiy tafakkur tasodifiy emas, balki rejalashtirilgan ta’lim vositalari orqali rivojlanishini tasdiqlaydi. Umuman olganda, tadqiqot 3-sinf o‘quvchilari uchun mantiqiy o‘yinlar, muammoli vaziyatlar va fikrlashni talab qiladigan mashqlarni muntazam qo‘llash zarurligini ko‘rsatdi. Bunday yondashuv nafaqat ularning intellektual rivojiga, balki darsga bo‘lgan qiziqish, mustaqillik va tafakkur madaniyatining shakllanishiga xizmat qiladi.

5.Xulosa.

3-sinf o‘quvchilarining mantiqiy tafakkur rivojlanish darajasi o‘rtacha bo‘lib, uni mantiqiy o‘yinlar, shaxmat, topishmoqlar, loyihalar va raqamli vositalar orqali sezilarli darajada takomillashtirish mumkin. Tadqiqot ta’limda fikrlash chuqurligi, kengligi va o‘tkirligini oshirishning zarurligini isbotlaydi, shuningdek, oilaviy va maktabiy omillarni muvozanatlashni talab qiladi. Ushbu metodlar o‘quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish, muammo hal qilish va ilmiy fikr yuritish salohiyatini

shakllantirib, ularning umumiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Kelajakda ushbu yondashuvlarni keng joriy etish ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, 3-sinf o'quvchilarida mantiqiy tafakkurni rivojlantirish uchun maxsus metodik yondashuv talab qilinadi. Mantiqiy mashqlar, o'yinlar va muammoli topshiriqlar muntazam qo'llanganda, o'quvchilarning tahliliy fikrlashi ancha tez rivojlanadi. Tajriba natijalari mantiqiy tafakkurni rivojlantirish o'quvchilarning umumiy o'zlashtirishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Shu bois boshlang'ich sinf o'qituvchilari ta'lim jarayoniga mantiqiy fikrlashni rivojlantiruvchi topshiriqlarni muntazam kiritib borishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolov J. Pedagogika asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Qodirov A. Boshlang'ich ta'limda mantiqiy tafakkurni rivojlantirish. Toshkent, 2020.
3. Karimova V. Bolalar psixologiyasi. Toshkent: Tafakkur, 2016.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat Ta'lim Standarti. Boshlang'ich ta'lim. 2021.